

- ff5fb26c034b&groupId=69174. [Viitattu 6.6.2013].
- Saarelainen, Asko 2004. Lieksa idän ja lännen rajamailla: Väestön liikkeitä ja rajakauppaa viiden vuosisadan varrelta. Teoksessa: Saarelainen, Asko (toim.). Hukan hännän mitalla: Rajaseudun historiaa Lieksasta. Lieksan kansalaisopisto, Jyväskylä. 13–245.
- Saarin, Jarkko 2004. Viimeinen oljenkorsi? Matkailu ja maaseudun aluekehitys. Maaseudun Uusi Aika 3: 26–38.
- Saarteenoja, Antti, Maarit Träsk, Sami Tantarimäki & Markku Mattila 2009. Maaseudun maahanmuuttajat: Kokemuksia työperäisestä maahanmuutosta Etelä-Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen maaseudulla. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutin raportteja 41, Seinäjoki. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja41.pdf>. [Viitattu 26.8.2013].
- Sarasoja, Anja 5.1.2012. Lieksan maineen pilaaminen. LL, Lieksan Lehti. Lukijan napakymppi.
- Tilastokeskus 2013a. Väestö kielen mukaan sekä ulkomaan kansalaisten määrä ja maa-pinta-ala alueittain 1980–2012. Saatavissa: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp. [Viitattu 18.6.2013].
- Tilastokeskus 2013b. Saapuneet vieraat ja yöpymiset kaikissa majoitusliikkeissä. Saatavissa: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/lii/matk/matk_fi.asp. [Viitattu 26.8.2013].
- Tilastokeskus 2013c. Väkiluku sukupuolen mukaan alueittain sekä väestömäärän muutos 31.12.2012. Saatavissa: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp. [Viitattu 31.8.2013].
- Vaalama, Erkki 1987. 75. Enso-Gutzeit Oy: Pankkosken kartonkitehdas 1912–1987. Enso-Gutzeit Oy, Imatra.
- Vaara-Karjalan Leader 3.6.2013. Hankkeet ja yritystuet vuosina 2007–2013. Saatavissa: http://www.maakaista.fi/images/Vaara-Karjalan_hankelistaus_kesakuu_2013.pdf. [Viitattu 6.6.2013].
- Vatanen, Eero 2010. Lieksa – luonnonvaroista riippuvainen kaupunki. Teoksessa: Kotilainen, Juha & Ilkka Eisto (toim.). Luonnonvarayhdyskunnat ja muuttuva ympäristö – resilienssitutkimuksen näkökulmia Itä-Suomeen. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Social Sciences and Business Studies, No 2, Joensuu. 41–54.
- Vatanen, Eero, Ilkka Eisto & Pertti Rannikko 2012. Luontopalvelut ja matkailu syrjäisen maaseudun elinkeinojen uudistajana: Tapaus Lieksa. Kunnallistieteellinen aikakausikirja 2: 89–113.
- Väestörekisterikeskus 2011. Lieksan asukkaat 2010. Dnro 1929/410/11.
- YLE, Yleisradio 29.10.2012. Lieksan SDP tappiosta: Maahanmuuttajaehdot karkottivat äänestäjiä. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/lieksan_sdp_tappiosta_maahanmuuttajaehdot_karkottivat_aanestajia/6354829. [Viitattu 4.6.2013].
- YLE, Yleisradio 10.1.2011. Lieksassa ristiriitoja maahanmuuttajista. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/lieksassa_ristiriitoja_maahanmuuttajista/2266503. [Viitattu 3.6.2013].

PEKKA RANTANEN, *Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö*
 JARNO VALKONEN, *Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta*

Ulkomaalaisten marjanpoimijoiden ja suomalaisen maaseudun kohtaaminen

Metsämarjojen kaupallisella hyödyntämisellä on Suomessa pitkät perinteet ja marjanpoiminta on ollut keskeinen osa maaseutumaista elämäntapaa ja luontokulttuuria. Vuonna 2005 metsämarjojen poiminnassa tapahtui merkittävä muutos, kun suomalainen metsämarja-alan yritys kutsui 92

thaimaalaista poimijaa Suomeen. Heistä poimintatyöhön osallistui 88 ihmistä. Thaimaalaiset poimijat pärjäsivät vuonna 2005 hyvin, minkä seurauksena myös muut yritykset ryhtyivät suunnittelemaan thaimaalaisten kutsumista Suomeen. Thaimaalaisten poimijoiden määrä kasvoikin nopeasti: vuonna 2006 poimijoita oli jo yli 600,

vuonna 2007 ylittyi tuhannen poimijan raja. Vuonna 2011 thaimaalaisille poimijoille myönnettiin 2 398 viisumia ja kuluvana vuonna 2013 poimijoita saapui Suomeen yli 3 000. Thaimaalaisen harjoittama metsämarjanpoiminnan merkitys näkyi poimitun metsämarjasatomäärän kasvuna. Vuonna 2011 thaimaalaiset poimivat keskimäärin 3160 kiloa per poimija eli yhteensä 7 527 054 kiloa metsämarjoja, ja vuonna 2012 vielä tätäkin enemmän. Nykyään ulkomaalaiset poimijat keräävät suurimman osan metsämarjoista, kahden edellisen vuoden osalta 48 ja 78 prosenttia. Alueellinen vaihtelu on suurta, eikä kaikkia tietoja ole saatu selvityksissä käyttöön. (Marsi 2012: 19–20.) Artikkelin perustuu tutkimukseemme ulkomaalaisten marjanpoiminnasta Suomessa (Rantanen & Valkonen 2008; Rantanen 2008; Achavasmitt-Haverinen & Kauppi 2008; Valkonen & Rantanen 2011; Rantanen & Valkonen 2011).

Thaimaalaisten osallistuminen metsämarjanpoimintaan Suomessa herätti alusta alkaen kiivasta keskustelua julkisuudessa ja voidaan väittää, että thaimaalaisten tekemä poimintatyö Suomessa on ollut yksi keskeisin suomalaista maaseutua muuttava tapahtuma (Rantanen & Valkonen 2008). Miten ulkomaalaiset metsämarjanpoimijat ovat muuttaneet suomalaista maaseutua, on monitahoinen kysymys, jonka ulottuvuuksia tämä artikkeli käsittelee. Katsoimme, että muutokset ovat olleet moninaisia ja niiden ulottuvuudet kytkeytyvät myös globaalin talouden muutoksiin. Esitämme, että thaimaalaisten poimintatyö teki näkyväksi ja problematisoi metsämarjojen luonteen luonnonvarana, metsämarjanpoiminnan sijoittumisen maaseutumaisen elämäntavan ja luontokulttuurin keskiöön sekä maaseudun muutoksen. Viisumilla poimivien ulkomaalaisten poimijoiden ottama niin sanottu yrittäjäriski (Sulola 2011) on sen sisältämien ongelmien vuoksi johtanut viranomaisten luonnontuotealaan kohdistuvan sääntelyn tarkennuksiin vuosien varrella.

Metsämarjat luonnonvarana

Metsämarjojen poiminnalla on Suomessa pitkät perinteet. Marjojen poiminta on ollut sekä harrastus että taloudellista toimintaa. Etenkin Pohjois- ja Itä-Suomessa metsämarjojen poiminnasta saatavat tulot ovat olleet merkittävä tulonlisa jopa 31 prosentille

alueiden kotitalouksista. Metsämarjojen poiminnalla on ollut merkitystä myös näiden alueiden kansantalouden kannalta (Rantanen & Valkonen 2008: 25). Suomalaisten poimijoiden innokkuus kerätä marjoja metsämarjayrityksille on kuitenkin vähentynyt huomattavasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Yksi syy on ollut, että marjojen nimellishinnat ovat pysyneet lähes samoina vuosikymmeniä (Peltola & Hannikainen 2011: 12; Rantanen & Valkonen 2011: 5). Aukkoa paikkaamaan suomalaiset alan yritykset ovat kutsuneet jo 1990-luvulta lähtien huomattavan määrän poimijoita Venäjältä ja lähialueiden entisistä itäblokin maista. Yksi haastattelemamme suomalainen yrittäjä ihmetteli, miksi näistä ryhmistä ei syntynyt suurta porua tuolloin, vaikka määrällisesti heitä oli Suomessa paljon (Yrityshaastattelut 2011).

2000-luvun alussa myös itäeurooppalaisten hakuus tulla poimimaan metsämarjoja on vähentynyt, kun Euroopan yhdentymisen johdosta Länsi-Euroopan työmarkkinoille avutui runsaasti reittejä moniin erilaisiin työtehtäviin. Samoin tuloerojen välisen kuilun kaventuminen Euroopassa lienee heikentänyt poimintatyön houkuttelevuutta. Kuitenkin yhä vuonna 2013 Itä-Euroopasta saapui noin tuhat ihmistä poimimaan metsämarjoja suomalaisille yrityksille, joten pelkästään thaimaalaisten poimijoiden työn varassa metsämarjateollisuus ei ole. Thaimaalaiset poimijat ovat kuitenkin nykyään selvästi suurin ryhmä, ja monet metsämarjayrittäjät pitävät thaimaalaisia poimijoita parempina kuin lähialueiden poimijoita. Osa yrittäjistä pelkää lähialueilta tulevien poimijoiden mahdollisesti aiheuttamia lieveilmiöitä, kuten mökkien luvaton käyttöä ja varkauksia. Lähialueilta tulevat poimijat toisaalta myös lähtevät helposti pois Suomesta, jos marjasato ei heitä tyydytä. Lähialueilta tulevat poimijat myös yhdistävät matkaansa sekä poimintatyötä että turismia, mikä yritysten näkökulmasta on epätoivottavaa. (Yrityshaastattelut 2011.)

Ulkomaalaisten kutsuminen Suomeen poimimaan metsämarjoja on ollut merkittävä keino, jolla suomalaiset metsämarjayritykset ovat pyrkineet kehittämään alan kannattavuutta ja kasvua. Ulkomaalaisten poimijoiden käyttö marjojen saamiseksi mestästä tuotantolinjoille muutti metsämarjojen asemaa hyödynnettävänä luonnonvarana, koska ulkoma-

laisten harjoittama poiminta oli lähtökohtaisestikin erilaista kuin kotimaisin voimin harjoitettu poiminta. Thaimaalaisten poimijoiden käyttö on keskeinen osa luonnonmarja-alan kehitystoimintaa ja yritystalous. Heitä kutsutaan Suomeen, koska alan kehittäminen, investoinnit ja kannattavuus edellyttävät tehokasta marjojen haltuunottoa. Mediassa varsin usein todetaan, että valtaosa marjoista jää yhäkin metsiin. Joskus arvioidaan, että vain 10 % kokonaisuudesta poimitaan, minkä vuoksi poimintaa voitaisiin entisestään tehostaa. Olli Saastamoisen¹ arvion mukaan taloudellisessa mielessä järkevästi pystytään kuitenkin poimimaan noin 20 % sadosta. Toinen tärkeä huomioitava seikka on se, että jo nykyisellä ulkomaisten poimijoiden määrällä parhaista marjapaikoista joudutaan kilpailemaan. Kilpailua voi esiintyä sekä ulkomaalaisten ryhmien välillä että paikallisten ihmisten kanssa. Paikalliset tahot ja marjayritykset ovatkin pyrkineet saamaan aikaan sopimuksia, joilla esimerkiksi asutuskeskusten lähialueita varataan paikallisille poimijoille. Paikallisten ihmisten erityiset poiminta-alueet ovat tässä suhteessa uudenlainen keskustelun aihe (Peltola & Hallikainen 2011: 12). Valitukset siitä, että mättäät on poimittu tyhjiksi, luultavasti lisääntyvät suhteessa poimijoiden määrään. Sekä järkevästi poimittavan marjamäärän raja että poimijoiden välisen kilpailun ulottuvuudet onkin syytä ottaa huomioon, kun Suomeen kutsuttavien poimijoiden määristä päätetään.

Yhdessä ulkomaalaisten poimijoiden kutsumisen kanssa alan kehitykseen on vaikuttanut kuljetus- ja kommunikaatioteknologioiden sekä globaalien kylmäketjuteknologioiden kehittyminen (Dicken 2011: 282), mikä on laajentanut suomalaisten metsämarjojen markkinoita. Metsämarjojen puhdistusteknologioiden kehittyminen on puolestaan mahdollistanut suhteellisen roskaisenkin poimintasaaliin hyödyntämisen. Tämä selittää osin sitä, että marjatarhan käyttö metsässä on tehokas poimintaväline myös mustikoiden poiminnassa. Marjatarhan käytöstä on myös keskusteltu, mutta alustavat tulokset viittaavat siihen, että varvut kestävät varsin hyvin sen tekemiä vaurioita (Iltasanomat 1.9.2013).

Erityisesti mustikoiden maailmanmarkkinat ovat kasvaneet, koska niiden sisältämät aineet, kuten an-

tosyaniini, antioksidantit ja parkkihappo, ovat käyttökelpoisia myös terveys- ja kosmetiikkateollisuudelle. Puolukoiden markkinat ovat kapeammat, ja siksi marjayritykset yrittävätkin saada ostamansa puolukat myytyä ennen kuin niiden vuotuinen kysyntä hiipuu (Yrityshaastattelut 2011).

Thaimaalaisten metsämarjanpoiminta on osoitus siitä, miten perinteisestä maaseutujen pienimuotoisesta ansaintamahdollisuudesta, metsämarjasta, on tullut uudella tavalla ymmärretty luonnonvara, yritystoiminnan tehokkaasti hyödyntämä raaka-aine. Toimintaa on myös kritisoitu tästä syystä sanomalla esimerkiksi, että ”tuhansien ihmisten organisointi ympäri Lapin marjamaita ei ole jokamiehen oikeutta vaan silkkaa raakaa bisnestä” (Lapin radio 23.10.2007, ks. Rantanen & Valkonen 2008: 27). Tässä kritiikin kohteena on erityisesti organisoitu, taloudelliseen voittoon pyrkivä yritystoiminta, mikä kuitenkin usein liittyy ulkomaalaisten poimijoiden asemaan ja heidän tuloihinsa.

Maaseudun globalisoituminen

Sekä metsämarjayritykset että alan kehittämistä tukevat toimijat perustelevat ulkomaalaisten poimijoiden kutsumista Suomeen sillä, että luonnontuoteteollisuuden pitkäjänteinen kehittäminen, tai nykyittaisen yritystoiminnan olemassaolo, ei onnistu ilman ulkomaalaista työvoimaa, koska paikallisia poimijoita ei enää ole riittävästi. Tämä perustelu on sikäli tärkeä, sillä pohjois- ja itäsuomalaisessa kulttuurissa paikallisten etuoikeus alueen luonnonvaroihin on merkittävä tapaoikeudellinen asia (Valkonen 2003; Rantanen & Valkonen 2008: 28–29). Ulkomaalaiset poimijat liikkuvat nykyään laajemmilla alueilla kuin ennen, ja poimijoita siirretään marjatilanteen mukaan parhaille vuosittaisille satoalueille. Kiihkeää paikallista keskustelua on ilmaantunut myös Etelä-Suomessa, kun poimijaryhmiä on saapunut metsiin. Tässä suhteessa Lappi ja muu Suomi eivät välttämättä eroa kovinkaan paljoa toisistaan. Etelä-Suomessa on puolestaan enemmän yksityisomistuksessa olevia maa-alueita, jolloin kysymys luonnonvarojen käyttämisen oikeudesta saattaa saada aikaan vahvempia maanomistajuuteen pohjautuvia vivahteita. Thaimaalaisten poimijoiden kutsuminen Suomeen perustuu jokamiehen oikeuden tulkintaan, jonka mukaan jokaisella

¹ Olli Saastamoisen esittämä arvio Luonnontuotealan valtakunnallisessa tutkimusseminaarissa Rovaniemellä 4.11.2011.

Suomessa oleskelevalla on mahdollisuus käyttää luontoa siitä riippumatta, kuka omistaa alueen tai on sen haltija. Tätä tulkintaa toisinaan kyseenalaistetaan kahdestakin syystä. Ensinnäkin jotkut haluaisivat rajata jokamiehenoikeuden kuuluvan vain suomalaisille. Toiseksi organisoitun poiminnan on sanottu olevan vastoin perinteisen jokamiehenoikeuden henkeä (Kokko 2008). Kysymys jokamiehenoikeudesta on erillinen siitä, kuka marjoja poimii. Kansainvälisesti monelle luonnontuotealalle vaikein ratkaistava asia on ollut työvoiman saaminen, kun taas luonnonvarojen äärelle pääsy on ollut helpompaa (Richards & Saastamoinen 2010). Jokamiehenoikeudet kytkeytyvät erityisesti jälkimmäisen ulottuvuuden suhteen yritystalouden ehtoihin, sillä muutokset metsän hyödyntämisen ehtoihin vaikuttaisivat myös yritystoiminnan ehtoihin.

Jokamiehenoikeuksien perusteella tapahtuva kaupallinen metsämarjapaiminta on saanut aikaan keskustelua ja kiistelyä siitä, millä tavalla ulkomaalaisten ihmisten tekemä poimintatyö on työtä. Thaimaalaisten poiminnan organisoituneisuus, tehokkuus ja ryhmässä toimiminen on näkyvä ilmaus siitä, miten thaimaalaisten poiminta on pohjimmiltaan erilaista kuin perinteinen marjanpoiminta. Tähän eroon on julkisessa keskustelussa tartuttu herkästi, koska poiminnan tehokas organisoituneisuus katsotaan paitsi poimintakulttuurille vieraaksi myös monin tavoin epäilyttäväksi. Keskustelua onkin käyty thaimaalaisten asemasta, esimerkiksi siitä, onko mahdollisesti kyse riistosta, hyväksikäytöstä, orjatyöstä, kiskonnantapaista työsyrynnästä tai ihmiskaupasta. Nämä ulottuvuudet ovat olleet muutamassa tapauksessa hyvin lähellä Suomen maaseudulla ja metsissä, yksittäisessä tapauksessa voitaisiin tulkita tapahtuneen rikollisuuttakin (Rantanen & Valkonen 2011: 41–44). Monista metsämarja-alan säätelypyrkimyksistä huolimatta ongelmatilanteita on muodostunut. Viimeisin esimerkki on 50 thaimaalaisten poimijan tekemä rikosilmoitus ihmiskaupasta. Esitutkinta marjayrittäjää vastaan on lopetettu, koska näyttöä häntä kohtaan ei löytynyt. Tapauksen yksityiskohtien selvittäminen saattaa kuitenkin jatkua muilla tavoin. Tapahtuman aiheuttama valtava keskustelu on tuonut esille monenlaisia näkemyksiä ja keskustelua ulkomaalaisten poimijoiden asemasta sekä eri toimijoiden roolista ja vastuusta erityisesti ongelmatilanteissa. Esillä on ollut

kysymys työsuhteesta, josta on aikaisemminkin kiistely. Samaan aikaan Ruotsissa on meneillään thaimaalaisten työsuhteessa olevien poimijoiden lakko, jota selvittää laajempi viranomais- ja ammattiyhdistystoimijaverkosto. Ruotsin käytännössä on se ero Suomeen, että ongelmatilanteessa on selkeästi määritetyt viranomaiset, jotka asiaan puuttuvat. Näitäkin ulottuvuuksia on viimeaikainen suomalainen keskustelu tuonut esille. (A-studio: Talk 19.9.2013.) Kokonaisuutena erilaiset ristiriita- ja ongelmatilanteet metsämarjanpoiminnassa ovat ehkä keskeisin muutos, mikä on tapahtunut kaupallisen metsämarja-alan globalisoitumisen myötä.

Metsissä on tapahtunut myös erinäinen määrä pienempää kiusantekoa, mutta myös vaarallisia konflikteja, jollaisia siellä ei ennen ole ollut (esim. Ilta-Sanomat 10.8.2012; Ilta-Sanomat 26.7.2013; Iltalehti 2.8.2013). Tämä on johtunut osittain kilpailusta marjojen etsinnässä, mutta osittain kyse lienee myös ulkomaalaisiin poimijoihin kohdistuvasta rasismista. Ulkomaalaiset poimijat eivät kuitenkaan ole täysin viattomia tässä suhteessa, koska toisinaan jokamiehenoikeuden määrittämiä rajoja ylitetään, ajetaan ylinopeutta tai syyllistytään esimerkiksi näpistyksiin.

Samalla kun ulkomaisen poimintatyön organisoiminta on kasvanut ja tehostunut, esille on tullut vahvemmin kysymyksiä siitä, kenelle Suomessa kasvavat marjat kuuluvat ja ketkä niitä saavat hyödyntää. Rannikko ja Määttä (2010: 8) toteavat, että viimeaikaisessa keskustelussa luonnonvarojen taloudelliset ja yhteiskunnalliset merkitykset ovat vahvistuneet. Kriittiki ulkomaisia metsämarjanpoimijoita kohtaan on osa tätä laajempaa keskustelua. Ulkomaalaisten kausityöläisten käyttäminen työvoimana maaseutukunnissa on tehty näistä paikoista ”translokaaleja maaseutuja” (Hedberg & Fuentes-Monti 2013: 13). Ulkomaalaisten poimijoiden laaja alueellinen liikkuvuus on myös osaltaan tehostanut metsämarjojen poimintaa (Marsi 2012), koska nämä poimijaryhmät liikkuvat marjakauden aikana aivan eri intensiteetillä maakuntarajojen yli kuin suomalaiset metsämarjojen etsijät.

Ulkomaalaisten poimijoiden työskentely on metsämarjateollisuuden näkökulmasta vakiintunut rakenteellisesti tämän talouden alan toiminnan ehtoihin (Castles & Miller 2009: 33). Tämän vuoksi muutosehdotuksiin, jotka koskevat toiminnan

taloudellisia ehtoja, suhtaudutaan yrityksissä hyvin varauksellisesti. Ulkomaalaisten poimijoiden rekrytointi erityisesti EU:n ulkopuolelta on luonteeltaan kaupallista toimintaa. Rekrytoinnin kaupallinen organisointi onkin aasialaista kausityötä luonnehtiva piirre (Castles & Miller 2009: 134–139). Suomessa esimerkiksi rekrytointiin liittyvät maksut olisivat laittomia, joten metsämarjayritykset toimivat pelkästään poimijoiden kutsujina, ja rekrytointi on ulkoistettu Suomen rajojen ulkopuolelle.

Maailmanlaajuisesti ruokatuotannon teollisuuden ala lienee kaikkein riippuvaisin kausityöläisyydestä, ja suuri osa alan työntekijöistä on maahanmuuttajia, joilla on vain vähän työehtoihinsa liittyvää neuvotteluvalltaa ja suojaa väärinkäytöksiä vastaan (Dicken 2011: 284–285). Nämä piirteet sopivat myös Suomessa työskenteleviin ulkomaalaisiin metsämarjan poimijoihin, mutta tämä ei ole koko totuus, koska sekä Suomen että Thaimaan valtio säätelevät metsämarja-alan toimintaa.

Thaimaalaisia poimijoita rekrytoivat suomalaisiin yrityksiin kiinteässä vuorovaikutuksessa olevat rekrytointiyritykset, joista osa on sukulaisuussuhteisiin perustuvia pieniä kokonaisuuksia ja osa laajemmin organisoituja yrityksiä. Näitä rekrytoijia on tavallisesti kutsuttu koordinaattoreiksi sekä Suomessa että Thaimaassa. Tämä nimitys kuvastaa, ja ehkä myös korostaa, tämän rekrytointitavan eroa suhteessa virallisemmin määritettyihin rekrytoinnin organisoimisen tapoihin. Nämä toimijat eivät ole olleet Thaimaan lainsäädännön puitteissa rekrytointiyrityksiä, jolloin niiden toimintaan ei ole sovellettu rekrytointiyrityksiä koskevaa lainsäädäntöä (Thaimaan työministeriön virkamiehen haastattelu 2011, Bangkok). Rekrytointiyrityksien toimintaan liittyy sellainen erityinen piirre, että ne osallistuvat Suomessa poimintatyön organisointiin ja marjaleirien toiminnan säätelyyn. Tämä piirre erottaa selvästi kaikki aikaisemmat metsämarjojen poimintatavat, ja tehokas poimintaorganisaatio näyttää löytävän parhaiten runsaimmat marja-alueet. Suomalaiset yritykset yhdessä rekrytointiorganisaation kanssa kykenevät myös siirtämään poimijat tällaisille alueille silloin, kun kustannuslaskelma-arviot sitä edellyttävät. Kaikilta osin toiminnan organisointi ei ole ollut näin tehokasta, koska pelko työsuhteen määreiden täyttymisestä on vähentänyt marjayrittäjien

halukkuutta ohjata poimintatoimintaa. Kenttätöidemme aikana vuonna 2011 esimerkiksi sekä yrittäjä että koordinaattori saattoivat todeta, että he eivät voi pakottaa kokeneita poimijoita ja ensikertalaisia samaan autoon, vaikka tällainen opettaisikin ensikertalaisia poimintatyön saloihin nopeammin kuin heidän omatoiminen opettelunsa. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, etteivätkö ensikertalaiset yrittäneet seurata kokeneita poimintaryhmiä autoillaan, mutta ainakin yhdessä tapauksessa kokeneen ryhmän autokuski oli ensikertalaisille liian nopea. (Yritys-, koordinaattori- ja poimijahaastattelu 2011.) Ulkomaalaisten poimintatyön sääntelyn ja säännötömyyden välinen häilyvyys aiheuttaa osittain marjakeräystoimintaan tapoja, jotka saavat aikaan edellisenkaltaisia epämääräisiä toiminnan tapoja.

Lopuksi

Metsämarjojen poiminta on muuttunut voimakkaasti. Toiminta maaseudun metsissä on muuttunut ja sitä myöten myös marjojen teollinen hyödyntäminen on tehostunut. Ulkomaisten poimijoiden kausityöstä on muodostunut pysyvä ilmiö, jota ylläpitää suomalaisen, globaalien pohjoisen suhteellinen vauraus verrattuna eteläisen, thaimaalaisen maaseudun köyhyyteen. Nykymuotoinen yritystoiminta on täydellisen riippuvainen erityisesti thaimaalaisista poimijoista. Myös metsämarjojen poimintakulttuuri on muuttunut ja poiminta on tehostunut koko Suomessa. Kilpailu marjoista on koventunut ja aiemmin tuntemattomia konflikteja marjamaista on tapahtunut metsissä. Jokamiehen oikeuksien rajat ja luonnonvarojen hyödyntämisen oikeutus ovat tulleet uudenlaisen keskustelun teemoiksi. Marjojen luonne taloudellisesti hyödynnettävänä luonnonvarana on vahvistunut. Uudeksi keskustelun teemaksi on myös tullut kysymys metsämarjojen poiminnasta työnä. Tämä ulottuvuus liittyy organisoituun ulkomaalaisten poimijoiden käyttämiseen ja heidän työskentelyolosuhteisiinsa. Sekä poimijoiden riisto että jopa ihmiskauppa ovat edellisiin liittyviä ulottuvuuksia, jotka nykyään ovat pahimmillaan mahdollisia ilmiöitä metsissämme. Suomen valtion harjoittama luonnontuotealan sääntely on tullut osaksi metsämarjoja koskevaa maaseutupolitiikkaa. Tästä täysin irrallaan ei ole myöskään Thaimaan valtio,

jonka virkamiehet seuraavat maanmiestensä menestymistä suomalaisissa metsissä, ja osin yhdessä suomalaisten viranomaisten kanssa määrittävät luonnontuotealan toiminnan reunaehdot.

Viimeaikaisin muutos koskee yritystoimintaa, jossa on ollut havaittavissa keskittymistä erityisesti, kun Polarica ja Lapin Liha yhdistyivät vuonna 2011. Tämä yrityskokonaisuus toimii laajasti myös Ruotsissa, mutta on vaikea ennakoita, millaisia muutoksia mahdollisesti vahvistuva keskittyminen saa aikaan. Toisaalta uusiakin ulkomaalaisia poimijoita kutsuvia yrityksiä on ilmaantunut, joten muutoksia voi tulevaisuudessa tapahtua tässäkin suhteessa. Näille kehityskuluille on kuitenkin olemassa luonnon asettamia rajoja, ja kausivaihtelut ovat yhäkin erittäin haasteellisia ulkomaisille poimijoille, jotka ottavat vuosittain suuren riskin ennen tietoa tulevasta metsämarjasadosta. Keskustelu poimijoiden ottamasta riskistä sekä riskien jakautumisesta on ajankohtainen asia, mitä on syytä tarkastella kriittisesti ja pyrkiä siihen, että poimijoiden velkaantumisen riski poistuu ja mahdollisuus riittäviin ansioihin poimintatyöstä on mahdollista. Maaseudun muutoksen kannalta kiistely metsämarjanpoiminnasta on edellistä laajempi kokonaisuus. Mediassa on käytetty jopa termiä marjasota, joka pahimmillaan kuvaa hyvin luonnontuotealan muuttuneen toiminnan yhteiskunnallisia ulottuvuuksia ja kohtaamista suomalaisen maaseudun kanssa. Voi olla jopa niin, että tämä erityinen metsätalouden alue on ajautumassa konfliktitilaan, koska viime vuosien aikana on ollut monia erilaisia ja toisistaan poikkeavia ristiriitatilanteita.

LÄHTEET

- Achavasmitt-Haverinen, Chadsuda & Junpen Kauppi 2008. Tutkimusavustajina kenttätöissä. Teoksessa: Lempiäinen, Kirsti, Olli Löytty & Merja Kinnunen (toim.). Tutkijan kirja. Vastapaino, Tampere. 150–155.
- A-studio: Talk 19.9.2013: Marja- vai ihmiskauppaa? Yle TV1.
- Castles, Stephen & Mark J. Miller 2009. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Dicken, Peter 2011. Global Shift. Mapping the Changing Contours of the World Economy. Sage, London.
- Hedberg, Charlotta & Andrea Fuentes-Monti 2013. Translokala landsbygd. När bärplockarna kommer till Byn. Geografiska Notiser 71(1): 13–23.
- Iltalehti 2.8.2013. Marjaraivo lähti käsistä.
- Ilta-Sanomat 10.8.2012. Näin sadosta taistellaan. Marjastajia uhkailtu aseilla.
- Ilta-Sanomat 26.7.2013. Marjasota syttyi taas.
- Ilta-Sanomat 1.9.2013. Tutkija ei usko marjajaravan pilaavan tulevia satoja.
- Kokko, Kai 2008. Selvitys jokamiehenoikeuksista liittyen erityisesti luonnontuotteidenjärjestettyyn keräämiseen. Julkaisematon selvitys Lapin liitolle 18.9.2008.
- Marsi 2012. Luonnonmarjojen ja -sienten kauppantulomäärät vuonna 2012. Maaseutuviraston julkaisusarja: Raportteja ja selvityksiä. Maaseutuvirasto, Seinäjoki.
- Peltola, Rainer & Ville Hallikainen 2011. Maankäytön ongelmia luonnontuotealalla: suhtautuminen ulkomaisiin marjanpoimijoihin. Teoksessa: Anu Lavola ym. (toim.). Luonnontuotealan valtakunnallinen tutkimusseminaari. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Forestry and Natural Sciences, Joensuu.
- Rannikko, Pertti & Tapio Määttä 2008. Luonnonvarojen hallinnan legitimeetti. Vastapaino, Tampere.
- Rantanen, Pekka 2008. Tutkijat marjassa. Teoksessa: Lempiäinen, Kirsti, Olli Löytty & Merja Kinnunen (toim.). Tutkijan kirja. Vastapaino, Tampere. 139–149.
- Rantanen, Pekka & Jarno Valkonen 2008. Pieni genealoginen tapahtuma: Tapaustutkimus ulkomaalaisten luonnonmarjanpoiminnasta Suomessa. Sosiologia 45(1): 21–36.
- Rantanen, Pekka & Jarno Valkonen 2011. Ulkomaalaiset metsämarjanpoimijat Suomessa. Ulkorajarahasto, Ulkoasiainministeriö.
- Richards, Rebecca. T. & Olli Saastamoinen 2010. 'NTFP Policy, Access to Markets and Labour Issues in Finland: Impacts of Regionalization and Globalization on the Wild Berry Industry'. Teoksessa: Laird, Sarah A., Rebecca McLain & Rachel P. Wynberg (toim.). Wild Product Governance: Finding Policies that Work for Non-timber Forest Products. Earthscan publications, London & Washington, DC. 287–307.
- Sulola, Jarkko 2011. Ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden työoikeudellinen asema. Julkaisematon työ- ja sosiaalioikeuden pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Valkonen, Jarno 2003. Lapin luontopolitiikka. Tampere University Press, Tampere.
- Valkonen, Jarno & Pekka Rantanen 2011. Suomalainen marjasoppa on monen yrittäjän keitos. Hyvinvointikatsaus 4/2011.